

Exam. Code : 103204

Subject Code : 1173

B.A./B.Sc. 4th Semester
ENVIRONMENTAL STUDIES-II
Paper—ESL-222
(Compulsory)

Time Allowed—Three Hours] [Maximum Marks—50

Section A (15 Marks) : It consists of **FIVE** short answer type questions. Candidates are required to attempt any **THREE** questions, each question carries **5** marks. Answer to any of the question should not exceed **2** pages.

Section B (20 Marks) : It consists of **FOUR** essay type questions. Candidates are required to attempt any **TWO** questions, each question carries **10** marks. Answer to any of the question should not exceed **4** pages.

Section C (15 Marks) : It consists of **TWO** questions. Candidates are required to attempt any **ONE** question only which carries **15** marks. Answer to the question should not exceed **5** pages.

SECTION—A

1. Write a brief note on family welfare programme.
2. Differentiate between species diversity and ecosystem diversity.
3. Describe *ex situ* methods of biodiversity conservation.
4. How can you handle the electronic waste ?
5. Give any case study related to nuclear hazards.

SECTION—B

6. Write a note on different measures adopted at national levels to conserve biodiversity.
7. Give a detailed account on hot spots of biodiversity.
8. Give role of information technology on environment and human health.
9. What are do's and don'ts while driving ?

SECTION—C

10. Give definition, causes, effects and control measures of water pollution.
11. Define Value Education. What do you understand by consumptive and productive use of biodiversity ?

(PUNJABI VERSION)

ਭਾਗ-ੳ (15 ਅੰਕ) : ਇਸ ਵਿੱਚ ਪੰਜ ਲੱਖ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹਨ। ਪਰੀਖਿਆਰਥੀ ਕੋਈ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰਨ। ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ 5 ਅੰਕ ਹਨ। ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉੱਤਰ 2 ਪੇਜਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਾ ਹੋਵੇ।

ਭਾਗ-ਅ (20 ਅੰਕ) : ਇਸ ਵਿੱਚ ਚਾਰ ਨਿਬੰਧ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹਨ। ਪਰੀਖਿਆਰਥੀ ਕੋਈ ਦੋ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰਨ। ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ 10 ਅੰਕ ਹਨ। ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉੱਤਰ 4 ਪੇਜਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਾ ਹੋਵੇ।

ਭਾਗ-ੲ (15 ਅੰਕ) : ਇਸ ਵਿੱਚ ਦੋ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹਨ। ਪਰੀਖਿਆਰਥੀ ਕੋਵਲ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉੱਤਰ ਦੇਣ। ਇਸਦੇ 15 ਅੰਕ ਹਨ। ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉੱਤਰ 5 ਪੇਜਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਾ ਹੋਵੇ।

ਭਾਗ—ੳ

1. ਪਰਿਵਾਰ ਭਲਾਈ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ 'ਤੇ ਇੱਕ ਸੰਖੇਪ ਨੋਟ ਲਿਖੋ।
2. ਪ੍ਰਜਾਤੀ ਵਿਵਿਧਤਾ ਅਤੇ ਪਾਰਿਸਥਿਤਿਕੀ ਤੰਤਰ ਵਿਵਿਧਤਾ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਅੰਤਰ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰੋ।

3. ਜੈਵ ਵਿਵਿਧਤਾ ਸੰਰਖਣ ਦੀ ਪੂਰਵ-ਸੀਟੂ (ex-situ) ਵਿਧੀਆਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰੋ।
4. ਤੁਸੀਂ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਕੂੜੇ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਿਵੇਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ?
5. ਪਰਮਾਣੂ ਖਤਰਿਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਘਟਨਾ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰੋ।

ਭਾਗ—ਅ

6. ਜੈਵ ਵਿਵਿਧਤਾ ਦੇ ਸੰਰਖਣ ਲਈ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਅਪਣਾਏ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਉਪਾਵਾਂ ਤੇ ਇੱਕ ਟਿੱਪਣੀ ਲਿਖੋ।
7. ਜੈਵ ਵਿਵਿਧਤਾ ਦੇ ਹਾੱਟ ਸਪਾੱਟ (Hot Spots) ਤੇ ਇੱਕ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਬਿਓਰਾ ਦਿਉ।
8. ਵਾਤਾਵਰਨ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸਿਹਤ ਤੇ ਸੂਚਨਾ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਦੱਸੋ।
9. ਡਰਾਈਵਿੰਗ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ “ਕੀ ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਹੈ” ਕੀ ਹਨ?

ਭਾਗ—ਬ

10. ਜਲ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ, ਕਾਰਨ, ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਤੇ ਨਿਯੰਤ੍ਰਣ ਦੇ ਉਪਾਅ ਦੱਸੋ।
11. ਮੁੱਲ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋ। ਜੈਵ ਵਿਵਿਧਤਾ ਦੇ ਉਪਭੋਗ ਯੋਗ (consumptive) ਅਤੇ ਉਤਪਾਦਕ ਉਪਯੋਗ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਸਮਝਦੇ ਹੋ?

(HINDI VERSION)

ਭਾਗ-ਕ (15 ਅੰਕ) : ਇਸमें पांच लघु उत्तर प्रश्न हैं। परीक्षार्थी कोई तीन प्रश्न करें। प्रत्येक प्रश्न के 5 अंक हैं। प्रत्येक प्रश्न का उत्तर 2 पृष्ठों से अधिक न हो।

ਭਾਗ-ਖ (20 ਅੰਕ) : ਇਸमें ਚਾਰ ਨਿਬੰਧਾਤਮਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹਨ। ਪਰੀਖਾਰਥੀ ਕੋਈ ਦੋ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੇ। ਪ੍ਰਤਿਯੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕੇ 10 ਅੰਕ ਹਨ। ਪ੍ਰਤਿਯੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਾ ਉਤਰ 4 ਪ੍ਰਥੀਠੀਂ ਸੇ ਅਥਿਕ ਨ ਹੀ।

भाग-ग (15 अंक) : इसमें दो प्रश्न हैं। परीक्षार्थी केवल एक प्रश्न का उत्तर दें। इसके 15 अंक हैं। इस प्रश्न का उत्तर 5 पृष्ठों से अधिक न हो।

भाग—क

1. परिवार कल्याण कार्यक्रम पर एक संक्षिप्त टिप्पणी लिखिये।
2. प्रजाति विविधता और पारिस्थितिकी तंत्र विविधता के बीच अंतर स्पष्ट कीजिये।
3. जैव विविधता संरक्षण की पूर्व सीटू (ex-situ) विधियों का वर्णन करो।
4. आप इलेक्ट्रॉनिक कचरे की व्यवस्था कैसे कर सकते हैं ?
5. परमाणु खतरों से संबंधित किसी भी घटना का अध्ययन कीजिये।

भाग—ख

6. जैव विविधता के संरक्षण के लिए राष्ट्रीय स्तर पर अपनाए विभिन्न उपायों पर एक टिप्पणी लिखो।
7. जैव विविधता के हॉट स्पॉट (Hot spot) पर एक विस्तृत ब्यौरा लिखिये।
8. पर्यावरण और मानव स्वास्थ्य पर सूचना प्रौद्योगिकी की भूमिका बताइये।
9. ड्राइविंग करते समय “क्या करना है और क्या नहीं करना है” क्या हैं ?

भाग—ग

10. जल प्रदूषण की परिभाषा, कारण, प्रभाव और नियंत्रण के उपाय बताइये।
11. मूल्य शिक्षा को परिभाषित कीजिये। जैव विविधता के उपभोग योग्य (consumptive) तथा उत्पादक उपयोग से आप क्या समझते हैं ?